

Liturgie van dienst (1979)

Gereformeerde kerk - Winterswijk, Zonnebrink en Fides et Concordia 16 juli 1978

Sieth Delhaas, voorganger

Begroeting – Stilte – Zingen Gez. 9: 1, 2, 3, 4 en 5 (lofzang van Hanna), Gebed –
Evangelielezing Lucas 1: 46 – 55 - Zingen: Gez. 491: 1, 2 en 3 – overdenking – Zingen: Gez.
430: 1, 2, 3, 5 en 7 – Voorbeden en onze Vader – Inzameling - Slotzang: Gez. 487 – Zegen.

~~~~~

Zusters en broeders, meisjes, en jongens,

Volgens de aankondiging in het kerkblad staat er “preeklezen” op het programma. Dat houdt in, dat ik u dan een preek ga voorlezen, op papier gezet door een predikant, die mij goed ligt of wiens verhaal mij aanspreekt.

Ik heb een andere weg bewandeld en wil u graag iets vertellen over bepaalde ontwikkelingen in de theologie die mij bijzonder boeien en waarover u vanaf deze plaats waarschijnlijk nooit iets te horen krijgt omdat we twee mannelijke predikanten hebben. Ik wil u iets vertellen over feministische theologie en hoe ik zelf vanuit die bepaalde denkwijze grote delen van de bijbel anders ben gaan zien. Het is een ware ontdekkingsreis geworden waaruit ik u enkele dingen wil laten horen.

In januari van het vorig jaar hebben een aantal vrouwelijke theologen van verschillende kerken een brief rondgestuurd aan allerlei kerkelijke instanties waarin ze mededeelden, dat er een werkgroep was opgericht van vrouwelijke theologen. Natuurlijk kwam die werkgroep niet zomaar uit de lucht vallen. U weet dat er in Nederland, naar ook daarbuiten, allerlei vrouwengroepen zijn begonnen te protesteren tegen de onderdrukte positie van de vrouw; vaak lagere lonen voor hetzelfde werk als de man; minder kansen op werk; onmogelijke situaties voor ongehuwde moeders, enzovoort, enzovoort...

Zelfs tijdens de laatste vergadering van de Wereldraad van Kerken, die ‘de vergadering van de mensenrechten’ als bijnaam heeft gekregen, is de positie van de vrouw uitgebreid aan de orde gekomen. Over de positie van de vrouw in de maatschappij, maar ook in de kerken, zijn bepaalde besluiten genomen waaraan de kerken in de tussenliggende zeven jaren tot de volgende Wereldraadvergadering, zullen moeten werken. En als straks, in 1984 die vergadering wordt gehouden, zullen de kerken moeten rapporteren wat er ten aanzien van die positie van onder andere de vrouw is veranderd, oftewel verbeterd.

Waarom nu pakken die vrouwelijke theologen de draad van hun zusters op, die op dit terrein in de dagelijkse samenleving bezig zijn? Het is niet te geloven, maar juist de kerkelijke tradities hebben de beperking van de leefruimte van de vrouw aangemoedigd en benadrukt.

Wat erger is, de kerk is één van de grootste versperringen geworden in de vrij-wording van de vrouw.

Nu moet u niet denken dat de onvrijheid van de vrouwen binnen de kerkmuren erger is dan in onze maatschappij. Maar het is wel zo dat door de uitleg van bepaalde bijbelteksten, waarvoor in het bijzonder uitspraken van Paulus onterecht zijn gebruikt, die achterstelling van de vrouw met het Christelijk geloof verbonden lijkt. En ik zeg met nadruk lijkt te zijn. Om vrouwen binnen de kerken zelfbewust te maken, zodat ze zich gaan bevrijden van de mannelijke overheersing, wordt door die schijnbare bevestiging vanuit het Christelijk geloof ontzettend moeilijk gemaakt. Het is ons als het ware met de paplepel ingegoten dat vrouwen ondergeschikt zijn aan de man en dat heeft vooral in Christelijke kring ervoor gezorgd, dat de meeste vrouwen een erg negatief beeld van zichzelf hebben. Vrouwen hebben zich de eeuwen door binnen de kerken geschikt in hun onderworpenheid.

Zij blijven de taal maar meespreken en meezingen die hun ondergeschiktheid bevestigt.

Die feministische theologie kunnen we eigenlijk op één lijn zetten met de bevrijdingstheologie, die vanuit Zuid-Amerika naar ons toe is gekomen.

Het is een nieuwe manier om het evangelie weer te brengen in zijn oorspronkelijke vorm zoals Jezus die in Zijn tijd preekte. Het Evangelie van de armen krijgt voor verdrukten in Zuid-Amerika betekenis o.l.v. katholieke priesters die niet langer mee willen lopen in het spoor van een kerk die afgeweken is van de bevrijdende boodschap van Jezus Christus, maar daar een kerk is geworden die deelheeft aan wantoestanden, macht en onvrijheid, voor wie zich durft verzetten.

Die feministische theologie kunnen we ook op dezelfde lijn plaatsen als zwarte theologie, zoals die in de Afrikaanse landen zich ontwikkelt. Zwarte mensen die het evangelie hebben leren kennen door de blanken, die ze vaak niet anders kennen dan hun uitbuiters, hun overheersers, de vernietigers van hun eigen cultuur. Ook deze mensen hebben eindelijk Jezus tevoorschijn kunnen halen uit die onduidelijke presentatie van Christendom zoals die uit de Westerse wereld naar hen toe is gekomen. En ze hebben een ándere Jezus leren kennen.

Vrouwen, zwarten, armen en onderdrukten; ze zitten op één lijn. 'En het is beslist geen modieus tijdverschijnsel', zegt de theologe Catharine Halkes in haar toelichting op deze theologie, 'maar het gaat om drie onderdrukte groepen, die het slachtoffer zijn geworden van een theologie, die – en het is een harde uitspraak, maar hij is wel waar (sd) – van een theologie, die bijna altijd is beoefend, geheel door mannen, in een wésterse, hoofdzakelijk kapitalistische cultuur'.

En als ik me niet vergis heeft u zich nu hoofdzakelijk gestoten aan het woord 'kapitalistisch' in deze uitspraak. Veroordeelt u deze vrouwen nu niet vlug als zijnde dus socialisten. Ik denk, dat u de tegenstelling tot het woord kapitalistisch op een ander terrein moet zoeken. Ik denk, dat we daarvoor in de bijbel terecht moeten.

Ontrafelen we die uitspraak van mevrouw Halkes, dan zien we dus een theologie van bijna uitsluitend mannen. Dat kan nooit volledig zijn. Het staat ook zo niet in de bijbel. In Genesis 1 vers 27 staat duidelijk: 'En god schiep de mens naar Zijn beeld; naar Gods beeld schiep Hij hen; man en vrouw schiep hij hen.' Hier is dus geen sprake van een stellen van de één boven de ander.

Het tweede woord in die zin is ‘westers’. Een theologie, een leer dus die beheerst wordt door onze westerse samenleving. Dat is op zich al een vervorming, want de hele geschiedenis van de bijbel speelt zich in het Midden-Oosten af. Waarom die overheersende westerse invloed? Hebben we daar enig recht op? Christus heeft zijn apostelen toch de wereld ingestuurd naar alle windrichtingen? Ook dat westers accent doet tekort aan de boodschap van Jezus. En tenslotte: een kapitalistische cultuur. Ik zou zeggen in onze hedendaagse tijd zien we de tragische gevolgen van een samenleving die alleen bezeten schijnt te zijn van geld overduidelijk. Het begint al bij de kinderen, de jongeren. Miljoenen verdienen platen- en kledingindustrie aan hen. Hilversum drie maakt uit welke platen er die week gekocht moeten worden en de STER-reklame maakt uit welk merk spijkerbroek gedragen en welk glas pils dat weekend gedronken moet worden. Met de ouderen staat het er geen haar beter voor. We willen alles mooier, beter, gemakkelijker, luxer, comfortabeler, enzovoort. Wat voor gevolgen dat heeft voor de wereld om ons heen en de schepping in zijn totaliteit, daarbij lijken we niet stil te staan

Zó is het beeld van de hedendaagse theologie en het is een karikatuur van wat Jezus Christus heeft bedoeld toen hij de boodschap van bevrijding, Zijn theologie aan ons vóórleefde, toen hij 20 eeuwen geleden op aarde was.

Terug naar vrouwen. Hoe is het mogelijk dat de positie van de vrouw eeuwenlang zo is geweest zoals ze nu is: ondergeschikt aan de man. Ik zou u willen aanraden om het boekje “*Vrijheid, gelijkheid en zusterschap*” te lezen van Elisabeth Moltmann, dat pas is uitgegeven’. Zij volgt de hele geschiedenis van de vrouw aan de hand van onderzoeken van theologen, die de laatste jaren steeds meer uitgaan van de rol die de vrouw is toebedeeld. Het is zo enorm boeiend. We leren daaruit, dat het optreden van Jezus in Zijn tijd hoogst ongewoon is geweest, om niet te zeggen, indruisend tegen alle gebruiken van die tijd. Het Palestina van die dagen is nog helemaal niet de wereld met vooruitstrevende opvattingen van geëmancipeerde dames en begrijpende mannen. Palestina is een kleine konservatie enklave in het vooruitstrevende Romeinse Rijk. De vrome Jood in Jezus tijd dankte ‘s morgens God nog, dat hij geen ongelovige, geen slaaf en geen vrouw is. ‘Wee hem, wiens kinderen vrouwelijk zijn’, zegt de overlevering. In de synagoge zitten de vrouwen op de galerij en gaan niet het heiligste binnen van het godshuis. Belijdenissen en dankgebeden mogen ze niet uitspreken.

Van een emancipatie van de vrouw is geen sprake. Elisabeth Moltmann laat in haar boekje zien hoe opvallend het optreden van Jezus in die dagen geweest moet zijn. Ten eerste heeft Hij zich losgemaakt uit de gezinsband.

Eigenlijk had Hij als oudste van acht zusters en broers na de dood van vader Jozef voor het gezin moeten zorgen. Dat gebeurt niet. Hij trekt daarentegen met een groep vrouwen en mannen door het land. Ja, u hoort het goed: Vróuwen en mannen. Wij hebben geleerd: twaalf discipelen. Mánnen. Maar een andere theologe, Hanna Wolff houdt ons voor, dat we onze ideeën over de kring van discipelen grondig moeten herzien. Dat getal twaalf heeft te maken

met de traditie van twaalf stammen van Israël, maar gaan we zoeken achter die joods-christelijke vorm, dan stoot je op een groep vrouwen, die voor het leven en sterven van Jezus en voor het ontstaan van de eerste christelijke gemeenten van even groot belang was als de mannelijke discipel.

Ze noemt zes namen: Anna, de vrouw van een regeringsambtenaar van Herodes, Suzanna een joodse vrouw die genezen werd, Maria, de vrouw van de discipel Kleopas (één van de twee Emmaüsgangers), Maria, de moeder van Jakobus en Jezus; Salomo, de moeder van de vissers Jakobus en Johannes die Jezus volgden, Maria Magdalena, die genezen werd en later een leidende rol speelde in de vroege kerk. (Enkele van deze namen vindt u terug in Lukas 8:1-3).

Verrassend is het ook, dat deze vrouwen uit verschillende sociale lagen kwamen. Er waren verschillende zeer welgestelde vrouwen bij die hun vermogen aanhielden en waarmee de kring van volgelingen van Jezus een zekere financiële onafhankelijkheid gaven. Tegenover hun mannelijke kollega's vielen ze op doordat ze bij de terechtstelling van Jezus aanwezig waren en niet bang waren om als medeplichtige of als volgelinge van Jezus aangegeven te worden. Terwijl de 'sterke' mannen zich nog altijd ondergronds ophielden, zagen de vrouwen hoe een rijke ambtenaar van de stad Jezus kwam begraven. Zelfs Johanna, de vrouw van de hoge ambtenaar is er niet huiverig voor om zich bezig te houden met de zalving van de dode staatsvijand.

Tenslotte moeten we niet vergeten dat vrouwen als eersten het lege graf zien en als eersten van de engelen van de opstanding van Jezus horen.

Dat is dus het werk van vrouwelijke theologen die mogelijkheden hebben om te graven in de oude geschiedenis. Maar wij als leken doen ook verrassende ontdekkingen als we de bijbel openslaan en we het evangelie gaan lezen met de ogen en het gevoel van de vrouw. En de mannen moeten ons maar even proberen te volgen Wij hebben het hen zo lang moeten doen.

Jezus treedt vrouwen en mannen beiden tegemoet op een absoluut natuurlijke en spontane manier. Hij spreekt hen aan als partners alsof er nooit verschillen en diskriminatie bestaan hebben.

Is het u weleens opgevallen hoe vaak Jezus in Zijn gelijkenissen vrouwen als voorbeeld neemt? Hoogst ongewoon in die tijd want de vrouw was een onbelangrijk wezen. Voor Jezus is ze net zo belangrijk als de man.

Ik wil een paar voorbeelden aanhalen van ontmoetingen van Jezus met vrouwen die een totaal andere inhoud krijgen als je door krijgt waarom die ontmoeting de moeite waard was opgeschreven te worden en voor ons bewaard te blijven

Op weg naar het stervende dochtertje van Jäirus wordt Jezus opgehouden door de vrouw die twaalf jaar aan bloedingen lijdt. Lichamelijk is dat een lastige kwaal geweest, maar het hield tevens in, dat deze nog jonge vrouw, waarschijnlijk is ze nog geen dertig geweest, niet kon trouwen, want ze was en bleef voortdurend onrein volgens de oude joodse wetten. In die tijd was het al net zoals nu, over zulke intieme vrouwelijke zaken praat je niet en zeker niet met mannen. Ze schaamt zich dus dood als Jezus haar terugroept en ze wel aanvoelt, dat ze voor de draad moet komen met haar verhaal.

Vroeger vond ik dat een onbegrijpelijke manier van handelen van Jezus en helemaal in tegenstelling tot zijn liefdevol en begripvend optreden.

Maar waarom dwingt Hij haar voor de verzamelde menigte al haar verdrietelijkheden te vertellen over haar lijden. Niet om de mensen om Hem heen te laten zien dat Hij weer iemand genezen had, of nog erger, om die vrouw eens op haar nummer te zetten. Ik denk, dat Jezus juist door deze verklaring in het openbaar die vrouw zelf, de mensenmassa om haar heen, maar ook de bijbellezer door de eeuwen heen, heeft laten zien: die onreinheid van het lichaam, is onbelangrijk, die oude wet bestaat niet meer, vrouw je bent mens, die kwaal maakte je tot nu toe voor mensen veracht, je bent genezen, maar ook met die kwaal ben je er niet minder om voor God.

Zo gaat het ook met de Samaritaanse vrouw. Opvallend, vindt u niet, hoe Jezus met haar spreekt. Het is als het ware een woordenspel dat de vrouw uitlokt. U kunt het nalezen in Johannes 4. Jezus speelt het mee om haar dan ineens voor het blok te zetten met de woorden 'Ga heen, roep uw man'.

En dan wordt het gesprek ook van haar kant ernstiger. Daarna lezen we in vers 27 heel duidelijk. 'En daarop kwamen zijn discipelen en waren verbaasd, dat hij met een vrouw in gesprek was.'

Eigenlijk is die Samaritaanse vrouw, die naar onze maatstaven maar een lichtzinnig wezen is geweest met haar zes mannen, door Jezus aangesteld als de eerste zendelinge, want 'ze ging heen en ze vertelde van haar ervaringen en velen uit die stad Sichar kwamen door haar woorden tot geloof.'

Een laatste voorbeeld uit Mattheus 15. Dat gesprek met de Kanaänse vrouw, een heidin. Ze wil dat Jezus haar dochter geneest Ze gelóóft in Jezus. Maar wat behandelt Jezus haar keihard. Het doet gewoon náár aan als je het leest. En het is onbegrijpelijk. De discipelen willen haar weggagen. Is het niet ordinair nageroepen te worden door een vrouw?

Wat kan het schelen of ze met een ongelukkig kind zit opgescheept?

Keihard zijn de discipelen en Jezus lijkt niet veel beter. Maar Jezus provoceert hier. Hij daagt die vrouw uit. Laat ze als vrouw, als moeder maar voor zichzelf en haar kind opkomen. Laat je niet weggagen door die reine Joodse mannen die niets met heidenen, laat staan met heidinnen te maken willen hebben. 'Houd vol, vrouw', lijkt Jezus te denken. En de vrouw houdt vol. Ze pareert de woorden van Jezus meesterlijk. 'Ook de honden eten immers van de kruimels die van de tafel vallen.' En dan lijkt het wel of Jezus juicht: 'Oh vrouw, groot is uw geloof, u geschiede gelijk gij wenst.'

Zó is Jezus tegenover vrouwen; hij stelt hen op één lijn met de mannen.

In de eerste Christengemeenten hebben de vrouwen die positie behouden. Jezus de vertegenwoordiger van God in de wereld, wilde laten zien dat vrouwen, armen en onderdrukten, gekleurde mensen (denk maar aan de geschiedenis van Philippus en de Moorman) allemaal gelijk waren voor Hem. Jezus heeft het begin gemaakt. Hij heeft ons voorgeleefd; zijn verzoenend werk voor ons met god verricht. En toen moesten wij het ten opzichte van elkaar overnemen en af maken.

Aan dat verzoenend werk kon de duivel niets meer afdoen. Dat was klaar en voor hém verloren terrein. Maar die houding van de mensen ten opzichte van elkaar, was nog wel te vernielen. De komst van het Rijk van god was óp te houden. En zo is door de tijd heen de boodschap van Jezus vervormd en ontkracht. Armen worden weer uitgebuit óók door hen die zich Christenen noemen. Mensen met een andere huidskleur worden veracht; ook door mensen

die zich, Christenen noemen. Vrouwen zijn teruggewezen naar hun ondergeschikte plaats in kerk en samenleving.

Maar het is wel in strijd met de boodschap van Jezus en zolang deze fouten niet zijn hersteld, zolang wordt de komst van het Koninkrijk vertraagd.

Gelukkig zijn er steeds weer nieuwe impulsen. Steeds komen er mensen die de draad van Jezus boodschap opnieuw oppakken en aan het werk gaan om de fouten te herstellen.

Zó moet u ook deze beweging zien van de vrouwelijke (feministische) theologie. Het is een beweging die probeert de verhouding tussen mannen en vrouw weer zo te maken zoals die eens door God is bedoeld.

Man en vrouw schiep Hij hen naar Gods beeld. Als een éénheid. En ik denk niet, dat je dat woord eenheid alleen naar moet laten slaan op het huwelijk, maar éénheid in de zin van het invullen van mannelijke en vrouwelijke eigenschappen aan elkaar, zodat je dan pas een volwaardig mensbeeld krijgt, pas dan komt God tot Zijn recht in de schepping.

Vrouwen vragen nu de mannen in de kerk ruimte te maken voor hen omdat ze recht hebben op die plaats en ze zijn vast van plan die plaats in te nemen ook als mannen uit zichzelf niet op willen schikken.

Het gaat er immers om, dat Gods Koninkrijk gestalte krijgt in de mens die God schiep, man en vrouw, beiden.

"Gender equality is not a woman's issue, it is a human issue. It affects us all."